

ІНТЕРНЕТ, ВЕЛИКА ЛІТЕРА, etc.

Останнім часом знову постає питання про написання в українській мові слова *Інтернет*. Нібито остаточно вирішено, що це слово треба писати кирилицею, воно відмінюється як іменник чоловічого роду, а от з якої букви?..

Питання про написання великої чи малої літери у слові *Інтернет*¹ дискутується у науковому середовищі, по-різному відображено в мовній практиці. Сьогодні існують різні думки щодо написання першої літери у цьому слові, кожна з яких підтверджена відповідними аргументами.

- Основні аргументи на користь уживання великої літери.

Інтернет — це назва конкретної комп'ютерної мережі. В «Українському правописі» не зазначено, як писати це слово, навіть немає окремого класифікаційного параметра, до якого віднести цю назву. Це й зрозуміло, адже у час, коли з'явилися перші видання нового правопису (початок 1990-х), таке поняття було не актуалізоване. Проте у правописі зазначено, що перше слово у назвах організацій завжди писатиметься з великої літери. Чи є *Інтернет* назвою організації? Для цього потрібно знати лексичне значення слова. Лексикографічні праці дають таку дефініцію: «*Інтернет* — всесвітня асоціація комп'ютерних мереж, інтегрована мережева «павутина», яка складається з різних комунікаційних мереж, об'єднаних у єдину логічну архітектуру». Тобто *Інтернет* — це асоціація.

¹ У статті використовуємо написання слова *Інтернет* із великої літери відповідно до останніх настанов, поданих у словниках, довідниках, наукових працях, що публікуються під грифом Національної академії наук України.

У словникові лексема *асоціація* має кілька значень, головні з яких: 1) 'добровільне об'єднання осіб чи організацій для досягнення спільної господарської, політичної, культурної чи якої-небудь іншої мети; товариство, спілка'; 2) 'сполучення, з'єднання чого-небудь в одне ціле'. Якщо вважати, що при тлумаченні значення слова *Інтернет* лексема *асоціація* ужита в першому значенні, то *Інтернет*, безперечно, є назвою організації. Якщо ж у другому — то належність цієї структури до організації ще потрібно довести.

Варто додати, що за часів створення мережі Інтернет вона мала зовнішні ознаки організації (корпоративної структури тощо), проте з часом ці ознаки нівелювалися. Сьогодні Інтернет не має власника, оскільки він є сукупністю мереж, що мають різноманітну географічну належність. Він складається із тисяч корпоративних, наукових, державних, домашніх та інших комп'ютерних мереж. Інтернет сьогодні не можна повністю вимкнути, тому що пристрої, які приймають і передають інформацію, не мають одного зовнішнього управління.

Проте *Інтернет* — це назва унікального конкретного об'єкта поряд із назвами інших унікальних об'єктів, які теж виконують функцію об'єднання комп'ютерних мереж, наприклад, *Фідонет*, *Нетсукуку* тощо. Чи є слово *Інтернет* власною назвою? Нагадаємо, власна назва — це іменник, що позначає слово або сполучення слів, яке використовують для називання конкретного, цілком визначеного предмета чи явища, виділяючи цей предмет із розряду однотипних предметів чи явищ. Отже, слово *Інтернет* — іменник, воно називає конкретне явище і вирізняється з-поміж інших однотипних явищ (мереж із назвами *Фідонет*, *Нетсукуку* та ін.), тому є власною назвою, а відповідно його варто писати з великої літери.

- Основні аргументи на користь уживання малої літери.

В українській мові постійно відбувається трансформація великої літери у малу при переході власної назви до розряду загальних. Цей процес був властивий мові раніше (серед давно узвичаєних літературномовною практикою слова *рентген*, *дизель* та ін.), відомий він і тепер (із числа сучасних новоутворень — *памперс*, *ксерокс* тощо). Тобто власна назва може ста-

ти загальною, якщо набуде ознак загальної. Чи набуло слово *Інтернет* рис загальної назви? Під цим терміном розуміють глобальну інформаційну мережу, побудовану за певною технологією, так само, як за певними технологіями побудовані радіо, телебачення та інші елементи інформаційного простору. Тому немає потреби виокремлювати у написанні з великої літери цю назву поряд із розрядами інших загальних назв — *телефоном, радіо, телебаченням* тощо. Але ж поряд із *Інтернетом* існують інші назви комп'ютерних мереж, наприклад, *Фідонет*! Тобто зіставлення таких назв може свідчити про те, що ці назви — із розряду власних. Як зазначено в сучасній літературі з облаштування комп'ютерних мереж, *Інтернет* порівняно з іншими комп'ютерними мережами має особливий статус. Наприклад, більшість сучасних комп'ютерних мереж для функціонування використовують засоби *Інтернету*. Інакше кажучи, порівнювати, наприклад, назви *Інтернет* і *Фідонет* у такому контексті не коректно, оскільки *Фідонет* сьогодні — це комп'ютерна мережа, яка існує частково й завдяки мережі *Інтернет*. Помітно, що слово *Інтернет* втрачає риси власної назви, набуваючи ознак загальної, тобто *Інтернет* — це певна комп'ютерна технологія, тому таке слово потрібно писати з малої літери.

- Основні аргументи на користь уживання двох літер.

Коли ми сьогодні пишемо чи читаємо *Надішли файл по Інтернету; Нам у будинок провели Інтернет*, то, ймовірно, маємо на увазі не «всесвітню асоціацію комп'ютерних мереж», як зазначено у словникові, а звичайнісіньку технологію передавання/отримання інформації. У цьому разі нібито нелогічно писати назву технології з великої літери, адже слова, які позначають загальноприйняті технології, пишуть із малої літери — *телеграф, метро, електрика*. А от у реченні *У 1990-ті роки більшість комп'ютерних мереж були об'єднані в мережу Інтернет* зрозуміло, що, навпаки, йдеться не про технологію, а про мережу як комп'ютерну асоціацію. Тобто слово *Інтернет* має не одне значення. І відповідно до значення, вжитого у контексті, потрібно писати велику чи малу літеру в цьому слові. У мовній практиці існують приклади написання таких слів: пор. *земля* 'грунт' і *Земля* 'планета', *всесвіт* 'уся система світобудови' і *Всесвіт* 'космічний об'єкт'.

Аргументуючи можливість подвійного написання аналізованого слова, звертаємо увагу й на те, що іноді досить складно визначити в контексті значення такої лексеми, тому важко зрозуміти, яку літеру треба писати. Наприклад, у реченні *Значна частина жителів планети мають обмежений доступ до Інтернету* незрозуміло, про «який» *Інтернет* ідеться — назву комп'ютерної мережі чи технологію?

Проблема написання слова *Інтернет* актуальна не лише для української мови. Зокрема, вона гостро постала в англomовному середовищі. Лексичні норми в сучасній англійській мові визначаються авторитетними джерелами, до яких належать відомі словники. Так, 1986 року в Оксфордському словнику англійської мови вперше було вжито написання слова *Internet* з великої літери. До того часу в мовній практиці вживалися як велика, так і мала букви. А вже до кінця 1990-х років практично всі видання вживали велику літеру. Однак із часом ситуація стала змінюватися. Незважаючи на те, що написання з великої букви вважалося нормативним, у Великобританії частина основних періодичних видань («Дейлі Телеграф», «Індепендент», «Гардіан») почали писати це слово з малої літери, мотивуючи це тим, що змінилося суспільне сприйняття Інтернету. Люди більше не ідентифікують себе з інтернет-користувачами, вони просто послуговуються ще одним засобом комунікації — як телефон, пошта тощо. Ця зміна хоч і незначна у правописі, проте вона стала культурним маркером зрушення у суспільному сприйнятті й ознакою того, що Інтернет органічно вжився у соціальне середовище.

Використання такого факту, як написання слова *internet* з малої літери потужними медіагігантами, можна спроектувати й на нашу дійсність. Сучасна норма, як відомо, формується під впливом мовної практики, а критерієм становлення стандарту стають взірці певної мовної практики. Як зазначає С. Я. Єрмоленко, сьогодні не можна беззастережно приймати точку зору про те, що взірці мовно-художньої практики є критерієм становлення літературної норми. Основну роль стали відігравати зразки із медійних, публіцистичних текстів. Тому мова засобів масової інформації в сучасних умовах набуває не-

абиякого впливу при формуванні норми. Що, до речі, помітно й на прикладі зарубіжних видань.

Численні приклади різного написання слова *Интернет* у медійному просторі знову актуалізують проблему норми щодо цього слова, а також величезної кількості інших запозичених слів, які активно проникають в українську мову. Проблема норми загострюється й тим, що через демократизацію різних процесів (зокрема й лінгвістичних), викликаних глобалізацією сучасного світу, питання дотримання й формування літературного стандарту теж зазнає змін.

Як відомо, загальний механізм формування українського літературного стандарту передбачає ряд процедур, які має пройти мовна одиниця, щоб стати нормативною. Таку процедуру образно можна назвати сертифікацією, на зразок тієї, яку проходить товар, що продають у магазині. Кожен значущий товар повинен бути виготовленим організацією, яка має належну ліцензію, а також у товару має бути сертифікат на відповідність певним вимогам. До того ж є законодавчий орган, який видає ліцензію та сертифікат. «Ліцензію» на «товар» українська мова має держава Україна. Лише держава Україна має право регулювати зміни, які відбуваються в «товарі» українська мова. Однак держава Україна не має «ліцензії» на інші подібні «товари», наприклад, на «товар» російська мова, навіть якщо російська мова буде визнана державною у нашій країні. Якщо в російській мові, якою спілкуються в Україні, відбудуться зміни, що потребуватимуть трансформації чи створення нової норми, ми все одно не матимемо права зробити такі зміни, тому що вони не зможуть бути верифіковані у Росії. Інакше це буде український варіант російської мови, який навряд чи визнають у Російській Федерації. Чого варта лише дискусія щодо використання в російській мові прийменника *в* чи *на* зі словом *Украина*! Сьогодні абсолютна більшість українських російськомовних медіавидань вживають *в Україне*, проте це не означає, що таке вживання є нормативним із погляду російської лінгвістики.

Існує й не менш складна проблема щодо «правил гри на мовному полі» й усередині однієї держави. Хто має визначати правила цієї «гри»? Сучасні технічні можливості дають змогу опублікувати будь-яку книгу, навіть ту, у якій не дотримано

норми літературної мови. І навіть більше — володіючи відповідними матеріальними ресурсами, деякі автори мають можливість опублікувати (яким би парадоксальним це не здавалося) власний український правопис, причому величезним накладом! Не дивно, що у часи таких можливостей з'явилася ціла низка словників, навчальної літератури, де порушено літературний стандарт. У такі часи покликатися на авторитети надзвичайно складно, тому, ймовірно, варто йти декларативним шляхом. Тоді, виходячи з правил елементарної логіки, формування літературного стандарту повинна здійснювати наукова установа, причому така, об'єкт вивчення якої — українська мова. Таких установ в Україні багато — починаючи від невеликих вищих навчальних закладів до солідних науково-дослідних організацій. Проте найбільш значущою установою є Інститут української мови НАН України, відповідно останнє слово у прийнятті рішення щодо визначення літературного стандарту повинно належати йому. Зокрема, щодо написання слова *Інтернет*, цілком очевидно, що рішення про зафіксовану сьогодні норму не остаточне і, зважаючи на зміну значення слова, ймовірно, переглядатиметься. Заплутана ситуація з мовною практикою, коли використовують як малу, так і велику букву, не додасть прозорості цій проблемі. Тому найвищій інституції з дослідження української мови знову доведеться вирішувати це питання, а наразі слово *Інтернет* пишемо з великої літери.